

Predstavujeme obce Mikroregiónu Radošinka

Deviatou obcou, ktorá je súčasťou Mikroregiónu Radošinka, je obec Nové Sady.

Geografická charakteristika

Nové Sady ležia na západnom Slovensku, presnejšie v severozápadnej časti Nitrianskeho kraja. Obec sa rozkladá po obidvoch stranách potoka Radošinka, na jeho strednom toku, medzi krajským mestom Nitra, Hlohovcom, Piešťanmi a Topoľčanmi v jednom z početných údolí, ktoré sa tiahnu severojužným smerom približne od Topoľčian po Hlohovec. Na severozápade nad Radošinou sa črtajú obrysy Považského Inovca, juhovýchodne je na dohľad pohorie Tribeč so Zoborom. Územie obce má rozlohu 1748 ha.

V horninovej skladbe územia obce dominujú úrodné spraše a sprašové hliny ležiace na starších horninách. Tie spolu s nížinnopahorkatinným reliéfom a teplou, mierne suchou klímou predurčili využitie zeme na intenzívnu poľnohospodársku výrobu. Tá je zameraná najmä na chov dobytka a ošpaných, pestovanie obilnín a cukrovej repy. Tradičnými kultúrami boli vinič a konope, rozšírené ešte v počiatočných spoločných hospodárstve v polovici minulého storočia.

Časti obce

K Novým Sadom sú administratívne pričlenené osady Kotrbál, Ceroviny obec Sila, ktorá je osídlená od praveku a písomne doložená ako Zyla z roku 1292. V roku 1694 patrila nitrianskemu biskupstvu. Počas tureckých vojen bola značne spustošená. Známa je predovšetkým ako rodná obec Janka Ďurku-Silana, predstaviteľa básnickej katolíckej moderny. Obec Sila je pozoruhodná aj prítomnosťou potomkov nemeckého obyvateľstva z neďalekých Čermian. Osobitý kolorit vidieckej krajiny so zachovanou pôvodnou architektúrou nachádzame v osadách Ceroviny a Kotrbál. Obe vznikli v prvej tretine 20. storočia v súvislosti s parceláciou zemepanských pozemkov a príchodom migrantov z okolia Starej Turej a Myjavu.

História obce

Archeologické nálezy dokumentujú prítomnosť človeka v katastri Nových Sadov od praveku. Pomerne hustému osídleniu územia v období mladšej doby kamennej – neolitu vďačia priaznivé podmienky pre rozvoj poľnohospodárstva a výhodná poloha v úvalinovej doline potoka Radošinka. Za zmienku stojí najmä praveké rondel a kostrové nálezy lengyelskej kultúry v Sile s depotom kamenných perál. Osídlenie obce kontinuálne pokračovalo i v dobe bronzovej a železnej (laténska keramika). Nálezy keramiky

Nové Sady

potvrdzujú osídlenie v dobre rímskej a slovanskej.

V období Uhorského štátu patrila obec do 13. stor. šľachtickému rodu Kürthovcov, podľa ktorých dostala pomenovanie staršia osada – Kürth (Kurt). Pod týmto názvom sa spomína i v prvej písomnej zmienke z roku 1156. Obyvatelia sa živili najmä poľnohospodárstvom a vinohradníctvom, ale i remeselníctvom a v neskoršom období i tkáčstvom. Pravdepodobne v 14. stor. sa tu nachádzal stredoveký hrádok.

V roku 1343 dostala obec meno Assakurt podľa šľachtického rodu Assovcov, ktorým patrili majetky v obci až do 16. storočia. O 17 rokov neskôr sa osada Kürth (Kurt) rozdelila na Kiss-Kürth (Kyskurth) a Nagy-Kürth (Nagkurth) - Malý Kurt a Veľký Kurt. V roku 1533 sa spomína ako vlastník obce Lazár Assa. Rod Assa vymrel po meči Ladislavom Assom v roku 1541. Majetky prepadli v prospech kráľa Ferdinanda I. Habsburského. Kráľ daroval majetok za podporu v boji o trón v tom istom roku zemepánovi Jozefovi Ghýczymu a jeho svokrovi Matejovi Henczovi. Ten o dva roky odstúpil svoju časť obce za 1.000 zlatých svojmu zaťovi a dcére Žofii Henczovej-Ghýczyovej. V roku 1549 sa Jozef Ghýczy stal majiteľom polovice „Ablanczkrthu“ – Dediny aj s príľahlými pozemkami. V obci sa tak začalo tristočné pôsobenie rodiny Ghýczy, pochádzajúcej zo stolice Veszprém z obce Ghicz.

V roku 1546 sa obec spomína v súvislosti s panstvom Mikuláša Oláha. Určité obdobie tu majetky vlastnili i Bossányiovcí. Jozef Ghýczy dostal v roku 1550 od cisára Ferdinanda I. ako odmenu za svoju vernosť povolenie postaviť si opevnený kaštieľ. Obec sa tak stala centrom panstva, z ktorého zemepanská rodina spravovala 15 poddanských obcí. Počas tureckých výprav bola obec spolu s okolitými obcami v rokoch 1559 a 1599 vypálená.

Ghýczyovci boli prívržencami reformácie a v zmysle platnej doktríny „aký pán, také náboženstvo“ zostala väčšina obyvateľov obce evanjelická. Už v roku 1614 sa tu spomína evanjelická škola s učiteľom Ondrejom Nicolaiom.

V 17. storočí dal Andrej Ghýczy prestavať chátrajúci kaštieľ na zemepanskú kúriu v renesančnom slohu. V 18. storočí mala obec samosprávu na čele s richtárom. Dokazuje to zachované pečatidlo, ktorého odtlačok sa našiel na viacerých dokumentoch z 18. storočia.

V 17.-19. storočí patrili majetky v obci i Bercényiovcom. Kúriu tu mala barónka Mednyanská a kaštieľ dr. Klobušický. V prvej polovici 18. storočia sa z evanjelickej rodiny Ghýczy jedna vetva, vedená Gašparom Ghýczym, katolizovala. Druhá, evanjelická vetva rodiny, zostala v Nových Sadoch až do roku 1861, kedy sa po smrti Jozefa Ghýczyho z Nových Sadov odsťahovala. V druhej polovici 19. storočia postupne postavenie Ghýczyovcov v obci slablo a 19. 2. 1858 stratil licitáciou majetok posledný mužský potomok Jozef Ghýczy. V 19. storočí obec postihli tri vlny cholerovej epidémie (1849, 1856, 1866) a vyžiadali si 48 obetí.

Pohnuté dejiny poznačené dvomi svetovými vojnami obec prežila v prvej polovici 20. storočia. Na zveľadovaní kultúrneho života mali výrazný podiel rímskokatolícky farár Ladislav Ballay a evanjelický a.v. farár Ladislav Záthurecký. Do povedomia sa dostali najmä divadelné predstavenia, stromkové slávnosti a remeselnícke bály.

Obdobie po 2. sv. vojne bolo poznačené najmä rozvojom infraštruktúry a občianskej vybavenosti. V obci bol zregulovaný potok (1962), vybudovaný vodovod (1969-1972). Zrekonštruované boli i cesty, mosty a chodníky. Bola tu postavená základná škola, futbalové (1964) a hádzanárske ihrisko (1955). Začiatkom 90. rokov bola obec plynofikovaná. Poľnohospodári hospodárili v 2. pol. 20. stor. spoločne v rozvíjajúcom sa poľnohospodárskom družstve.

V oblasti kultúry a športu znamenalo úspechy predovšetkým ochotnícke divadlo. Mimoriadne úspešné ale krátke bolo účinkovanie hádzanárov v celoštátnej dorasteneckej lige.

Dominanty obce

Renesančný kaštieľ rodiny Ghyczy

Nachádza sa v centre obce v areáli základnej školy. Ešte v prvej polovici 20. storočia bol najväčšou budovou, okolo ktorej sa sústreďoval život obce. Dnes je architektonickou kultúrnou pamiatkou s regionálnym významom. Svojou dispozíciou s netradičným umiestnením nárožných bášt obohacuje typológiu renesančných kaštieľov.

Pôvodne renesančný kaštieľ bol postavený na základoch stredovekého hrádka, spomínaného v roku 1550. Pravdepodobne išlo o neskorostredoveký trojprstorový objekt. Počas druhej stavebnej fázy na začiatku 17. storočia bol na mieste hrádka postavený poho-

dnejší renesančný kaštieľ. Z tohto obdobia je zachovaný klenbový systém a súvislé plochy renesančnej omietky. Poschodie bolo prestavné a zvýšené ďalšími stavebnými úpravami koncom 18. a začiatkom 19. storočia. V tejto stavebnej etape boli vykonané menšie prestavby, v rámci ktorých bola obnovená i fasáda. Na východnej strane bol vytvorený plytký rizalit s trojuholníkovým štítom a balkónom. Kaštieľ tak nadobudol klasicistický ráz.

Posledné stavebné úpravy prebiehali v druhej polovici 20. storočia, kedy bol objekt prispôbovaný novým funkciám - škole, neskôr vývarovni a predajni Jednoty.

Kaštieľ predstavuje obdĺžnikovú dvojpodlažnú nepodpivničenú budovu s jednoduchým pôdorysom a dvoma nárožnými polkruhovými baštami. Základná dispozícia stavby je tvorená konštrukčným a dispozíciou dvojtraktom v severojužnom smere. Na priečelí, orientovanom do už zaniknutého parku, je centrálny rizalit s trojhranným štítom z obdobia renesančnej prestavby. Pred ním je umiestnený predstavný balkón s kovovou mrežou, podporený konzolou na dvoch dvojiciach toskánskych stĺpoch.

Kaštieľ rodiny Ghýczy sa v súčasnosti, i napriek pamiatkovej ochrane, nachádza v dezolátnom stave

Socha Ježiša Krista

Postavená je na kopci pred katolíckym cintorínom a je dobre viditeľná z centrálnej časti obce. Na tomto mieste bol postavený v predreformačných časoch starý kresťanský kostol, používaný do roku 1840. Socha bola odhalená pri príležitosti kresťanského jubilea – milénia 30.9.2000. Súčasťou bo-

